

közlés szándékával megformált írásmű és az életrajzi dokumentum között áll. Elvileg tehát a levelezés bármely kritikai kiadás utolsó része. A félmúlt gyakorlata igazolja is ezt. Hogy csak a Kosztolányi kortársainak életművét korábban kritikai kiadásban közreadó példákat említsük: a Juhász Gyula *Összes művei* eddig megjelent kilenc kötetéből a kilencedik a levelezés (pontosabban annak első része, mert a sorozat itt félbeszakadt, de talán készül a levelezés második felét adó tizedik kötet), a Tóth Árpád *Összes művei* öt kötete közül pedig az ötödik. A költőtársak életművét adó két sorozat felépítésében is azonos: előbb a verseket, majd a műfordításokat (Juhásznál ez csekély számú, a versek 3. kötetében kaptak helyet; Tóth Árpádnál a 2. önálló kötet) és a prózai írásokat követi a levelezés. Ennek a jól bevált gyakorlatnak a figyelembevételével írta meg Lengyel András – aki elismert Kosztolányi-kutatóként és textológusként nem tagja a kritikai kiadás munkacsoportjának – a sorozat indulását megelőző esszéjét, amelyben így vázolja fel az ideális kritikai szövegkiadást: „A Kosztolányi Dezső *Összes Műveinek* egy egységes sorozat részeként kell létrejönnie, külsőleg, az egyes kötetek sorszámozásával is jelezve az egyes darabok összetartozását és életművön belüli helyét. Azaz már előzetesen el kell döntenie, mi kerüljön kiadásra, s milyen sorrendben. A folyamatos sorszámozású életműkiadás megítélésem szerint csakis a *versekkel* indulhat, majd a *versfordítások*, a *novellák*, a *regények*, a *verses drámafordítások* következhetnek. Utánuk jönne Kosztolányi névvel és névtelenül (!) publikált, nagy terjedelmű *publicisztikája*, amelyet nem célszerű elválasztani esszé jellegű szövegeitől. A záró tömb a levelezés lehetne.” Magyarázatul – később – hozzát teszi: „Kosztolányi elsősorban költő volt, s csak másodlagosan prózaíró. Ez alighanem egyezik Kosztolányi önképével s ambíciójával, de nem teljesen egyezik a mai értékrenddel. Ma a »szakma« a prózaíró Kosztolányit általában jelentősebbnek (s párbeszédképesebbnek) véli, mint a költőt.” (*A Kosztolányi-életmű kritikai kiadásának néhány előzetes kérdése*, Híd, 2007. október)

Jól látszik, hogy a sorozat eddig megjelent darabjai – és a megjelenés előtt álló ötödik, a Néró-regény – eltér ettől az életmű belső rendjét érvényesítő megoldástól, ugyanakkor igazolja az életmű utólagos megítélésének elmozdulását: Kosztolányi költészetével eddig egy kötet sem foglalkozik, a prózájával három is (*Édes Anna*, *Esti Kornél*, [*Nero*, a *véres költő*]). Egy kötetnyi műfordítás látott eddig napvilágot (*Spanyol műfordítások*), illetve egy – valójában a kritikai kiadásba nem illő – életrajzi dokumentumgyűjtemény („*most elmondom, mint veszem el*”). Érdemes megjegyezni, hogy Stoll Béla évtizedekkel ezelőtt majdnem elkészítette a Kosztolányi Dezső *Összes versei* kritikai kiadását, mely tervétől végül is azért állt el, mert kevés szerzői verskézirat maradt fenn. Ez mindenképp nagy szakmai veszteség.

A kritikai kiadás egyelőre tehát nem tükrözi az életmű belső rendjét. Ugyanakkor a sorozat vezetői által megfogalmazott ellenérvekkel sem lehet vitatkozni. Mára alapjaiban megváltozott a kultúrátámogatás és könyvfinanszírozás rendszere, már

nem lehet évekig láthatatlanul dolgozni, pályázati pénzeket a „sem mire” elkölteni; most kézzel fogható eredményeket kell felmutatni a következő támogatás elnyeréséhez. (Ezt példázza a Babits-kritikai sorozat is.) A fentebb említett két kritikai kiadás még más időben, más viszonyok között készült: Juhász Gyuláé 1963–1981, Tóth Árpádé 1964–1973 közt. Mint ahogy József Attila verseinek legjobb kiadása is (*József Attila összes versei*, 1984) is, ami máig a kritikai kiadások etalonja. Olyan minta, amelyet sajtó alá rendezőjének, Stoll Bélának sem sikerült fölülmúlnia a költő verseinek újabb (!), újragondolt kritikai kiadásában (2005). Más világ volt. A kritikai kiadások szempontjából mindenképp kedvezőbb.

A végül is az *Esti Kornél* kritikai kiadásából (*Ötödik fejezet*, 101.) kimaradt tárgyi magyarázat pedig így szól: „**Hosszúlépés** – Bor és szódavíz keveréséből alkotott szeszes ital. A hosszúlépés 1 dl borból és 2 dl szódavízből áll. Másik használatos elnevezése: fordított.”

Jegyzet: A Kosztolányi Dezső *Összes Művei. Kritikai kiadás* két főszerkesztője: Veres András és Szegedy-Maszák Mihály. Az eddig megjelent kötetek: *Édes Anna*. Sajtó alá rend.: Parádi Andrea, Józan Ildikó, Veres András, Sárközi Éva és Lipa Tímea. Szerk.: Veres András. Pozsony, 2010, 914 oldal. „*most elmondom, mint veszem el*” Kosztolányi Dezső betegségének és halálának dokumentumai. Sajtó alá rend.: Arany Zsuzsanna. Pozsony, 2010, 607 oldal. *Esti Kornél*. Sajtó alá rend.: Tóth-Czifra Júlia. Szerk.: Uő. és Veres András. Pozsony, 2011, 847 oldal. *Spanyol műfordítások*. Sajtó alá rend.: Végh Dániel. Pozsony, 2011, 651 oldal. A kötetek a Kalligram Könyvkiadó gondozásában láttak napvilágot. Az ideai karácsonyi könyvvásárra tervezett *Nero, a véres költő* Takács László sajtó alá rendezésében készül; előzetes információk alapján 1100-nál több lapos lesz.

▸ Sajó László

Esti Kornél újabb énekei

Innentől (Istentől? honnantól? holnaptól?) csak temetőbe járok. Felveszem az alkalomhoz illő ruhát, cipőt, sálát. Temetés mindig van. Ha meg nincs, csak bóklászok, nehogy sáros, síros legyek, ha-ha, és ne vegyen erőt rajtam az utálat. Ezért a sírokba, ahogy kerülgetem *öket*, nem gondolok bele. Olvasom a neveket, mint aki valakit keres. Ugyan kit. Nekem aztán mindegy, a gödör kivel, mivel van tele. Néha vizet is hozok, virágot nem. Mindig van egy másfél literes palack, fára akasztva. Locsolok, vagy csak úgy otthagynom állni benne a vizet. Olykor megkérdezik, ki halt meg, milyen valakim. Temetőjárók, mint én, öregasszonyok, kezükben gereblye és ásványvizes flakon, ők kérdezik. Nekik is itt a legjobb, belül a temető falain. Nem válaszolok, a fájdalomtól persze, és eltűnök a sírkövek között. Gesztenyét rugdalok, vadalmát, kavicsot. Olvasom: *tól – ig. Ez ő itt*. Az örök ismernek. A portásnak köszönök. Holnap megint jövök. De még maradok, mert látom, a ravatalozóknál temetés kezdődik.

2

Egyszer nem jó helyre álltam, rossz ravatalozóhoz. Nem néztem senkire, szólt a zene, gyenge hangosítás, a beszédet nem értettem. Aztán több kilométert mentünk, végül valami bozótos szélén megálltunk. Azt hittem, az utolsó útnak sose lesz vége. A sírnál is beszédet mondtak, volna, szerencsétlen szónok dübörgő repülőgépek pillanatnyi zajszünetében hadarta el, hogy a másik szerencsétlen, a megboldogult milyen szép és jó volt. Biztos ezt mondta. Valaki megkérdezte, a barom, hogy' vagyok. Jól. És te? Nem ismertem. Szerintem ő se engem. Láttam, mennyire meghatódott, a temetéstől? magától? Amikor letettem a virágot, akkor vettem észre, olvasva az alkalmi fakeresztet a nevet, ez a halott, ott, a sírban, itt, nem az, aki. Persze a virágot nem vettem vissza mégse. Mire aztán holtfáradtan visszaérkeztem a ravatalozókhoz, már rég megvolt az én halottam temetése.

3

Ez adta az ötletet, idegen temetésekre járni, csak úgy, elindulni, feketében, taláalomra kiválasztani a megfelelő ravatalozóidőt, -helyet. Hangyányi, halálnyi a különbség két temetés között, talán hogyha fél óra. De jól meg kell gondolni, nem lehet akárki a halott. Egész nap üzemel a halálkonyha, van idő. Az már a villamosmegállóban látszik, ha híres embert temetnek. Híres ember nem jó. A gyászukkoló tömegben áll, lopva néz körül, ki van itt, köszön. Ez nem az Opera, bál. Ez egy másik trendi hely, itt mindenki megfordul, megfordítják. Ez a hideg halál odva.

